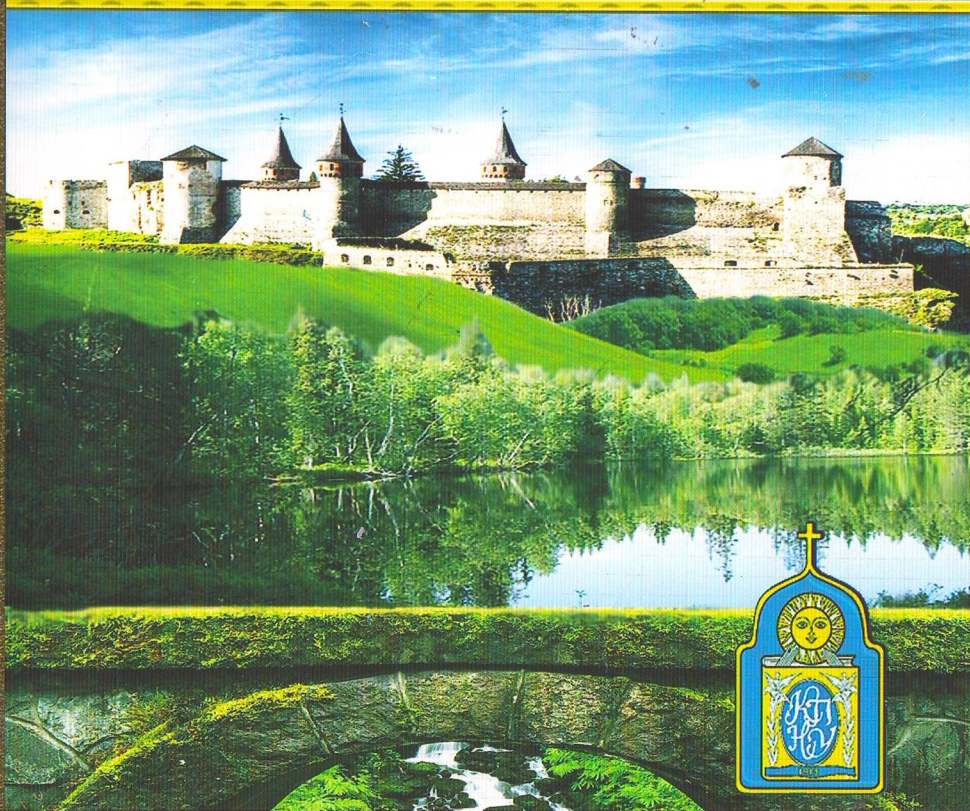

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНЕ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ОСОБИСТІСНОГО РОЗВИТКУ
МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ З
ВИЩОЮ ОСВІТОЮ

Збірник наукових праць за матеріалами
Всеукраїнської науково-практичної
конференції (26 червня 2013 року)

Редакційний комітет конференції:

Г. К. Радчук,	доктор психологічних наук, професор
С. П. Миронова,	доктор педагогічних наук, професор
Т. В. Дуткевич,	кандидат психологічних наук, доцент
В. І. Співак,	кандидат психологічних наук, доцент
О. В. Савицька,	кандидат психологічних наук, доцент
В. П. Кутішенко,	кандидат психологічних наук, доцент
Т. Й. Франчук,	кандидат педагогічних наук, доцент

*Рекомендовано до друку вченою радою Кам'янець-Подільського
національного університету імені Івана Огієнка
(протокол № 9 від 27 червня 2013 р.)*

П 88 Психолого-педагогічне забезпечення особистісного розвитку майбутнього фахівця з вищою освітою: Збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції (26 червня 2013 р., м. Кам'янець-Подільський) — Кам'янець-Подільський: Медобори-2006, 2013. — 210 с.

У збірник увійшли матеріали, представлені на Всеукраїнську науково-практичну конференцію «Психолого-педагогічне забезпечення особистісного розвитку майбутнього фахівця з вищою освітою», яка відбулася 26 червня 2013 року. Видання адресоване науковцям, викладачам вищих навчальних закладів та студентам.

Матеріали друкуються в авторській редакції

ЗМІСТ

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦЯ У ВИЩІ В КОНТЕКСТІ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Радчук Г.К.	Парадигмальні засади сучасної системи вищої освіти.....	6
Щербина В. Л.	Інформаційний простір сучасного ВНЗ як умова формування особистості студента.....	14
Миронова С.П.	Професіограма спеціальності як орієнтир особистісно-професійного розвитку майбутнього корекційного педагога.....	19
Франчук Т.Й.	Виховання в структурі компетентнісної професійної освіти.....	24
Погорільська Н.І.	Життестійкість як психологічний ресурс перфекціонізму.....	29
Терещенко А.М.	Вплив позитивного світосприйняття на задоволеність працею.....	35
Толков О.С.	Сутність процесу самореалізації майбутніх фахівців у виші.....	40
Панчук Н.П.	Особистість майбутнього працівника освітньої організації як суб'єкт життєво-професійного шляху.....	44

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ ФАХІВЦЯ З ВИЩОЮ ОСВІТОЮ

Дуткевич Т.В.	Психологічні особливості динаміки внутрішніх конфліктів у процесі професіоналізації студентів....	53
Лісовець С.В.	Психологічне благополуччя як професійно значуща характеристика майбутнього психолога.....	58
Сич В.М., Сич В.О.	Зв'язок індивідуально-психологічних характеристик студентської молоді зі структурними елементами афективного компоненту економічного самовизначення.....	65
Куриця Д.І.	Вплив стресу на особистісний розвиток майбутнього фахівця з вищою освітою.....	72
Грубі Т.В.	Психологічні чинники відданості персоналу організації.....	76
Яцишин С.Є.	Особливості формування та прояву невротичних порушень у соціально дезадаптованих студентів.....	82

ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНИЙ РОЗВИТОК МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ З ВИЩОЮ ОСВІТОЮ ЯК ПРОВІДНЕ ЗАВДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ ВИШУ

Кутіщенко В.П.	Психологічний супровід здобуття студентом особистісно-індивідуального шляху професійного становлення.....	177
Савицька О.В.	Психологічний моніторинг як засіб психологічного супроводу професійного становлення особистості у виші.....	183
Дорофей С.В., Скорич Л.П.	Формування особистісної ідентичності майбутнього фахівця з вищою освітою.....	189
Куриця А.І.	Обґрунтування програми тренінгу «відповідальний лідер» як методу розвитку лідерських якостей студентів.....	197
Сіверський В.А.	Проведення тренінгів у технічному вузі як засіб розвитку особистості.....	201
Відомості про авторів.....		207

ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНИЙ РОЗВИТОК МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ З ВИЩОЮ ОСВІТОЮ ЯК ПРОВІДНЕ ЗАВДАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ ВИШУ

УДК 159. 923. 2:378-057.87

В.П.Кутіщенко

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ЗДОБУТТЯ СТУДЕНТОМ ОСОБИСТІСНО-ІНДИВІДУАЛЬНОГО ШЛЯХУ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ

У статті висвітлено особливості психологічного супроводу студентів у процесі здобуття ними особистісно-індивідуального шляху професійного становлення та розкрито психологічний зміст саме такого шляху входження студента в професію.

Ключові слова: особистісно-індивідуальний шлях, професійне становлення, психологічний супровід, інноваційна культура, індивідуальна траєкторія професійного становлення, професійно-особистісне самовизначення, самодетермінація.

Постановка проблеми. Сучасна парадигма вищої освіти зосереджена на формування орієнтирів, за яких процес входження молодії людини в професію повинен узгоджуватися з природою цієї людини, становленням її індивідуальності. Саме освітній простір вищого навчального закладу повинен стати умовою здобуття студентом особистісно-індивідуального шляху в професійній діяльності. Навчання у вищому навчальному закладі переорієнтовується на самостійну роботу студента, на підвищення його відповідальності за рівень свого особистісного та професійного розвитку, за формування власної життєвої та поведінкової стратегії. Разом з тим, духовна і економічна криза нашого суспільства не могла не відобразитися на студентський молоді, якій часто притаманний психологічний інфантилізм, цинізм, підвищення тривожності, заперечення традиційних цінностей. Відповідно, наші глибокі переконання, сучасний студент потребує психологічного супроводу на різних етапах його навчання у вузі, особливо коли виникають проблеми вирішення внутрішніх конфліктів, особистісного та професійного самовизначення, пошуку індивідуального шляху в професії.

Проблеми різних аспектів психологічного супроводу відображені в роботах сучасних російських (О. Асмолов, М. Бардієр, М. Бітянова,

Л.Газман, І.Дубровіна, С.Духновський, Т.Зайцева, Е.Зеєр, Є.Клімов, С.Кривцов, Н.Куренкова, М.Обозов, О.Обухова та ін.) і українських вчених і практиків (О.Василькова, Т.Галицька, Л.Гречко, М.Гринчук, Г.Ложкін, В.Панок, І.Родигіна, Н.Степанець та ін.). У психологічній науці є багато досліджень присвячених вивченню проблем особистісного та професійного становлення студентів (Л.Власенко, Н.Воляннюк, А.Деркач, О.Дусавицький, Є.Заїка, О.Іванова, Н.Крейдун, Л.Міловоїдова, Н.Пов'якель, В.Рибалка, С.Смірнов, Ю.Суховершина, Л.Яворовська та ін.). Разом з тим, проблема психологічного супроводу здобуття студентом особистісно-індивідуального шляху професійного становлення вивчена недостатньо, що і обумовило актуальність обраної нами теми.

Мета статті: висвітлити особливості психологічного супроводу студентів у процесі здобуття ними особистісно-індивідуального шляху професійного становлення та розкрити психологічний зміст саме такого шляху входження студента в професію.

Результати теоретичного аналізу підходів до обраної нами теми.

Розкриваючи проблему психологічного супроводу здобуття студентом особистісно-індивідуального шляху професійного становлення, доречно зупинитися на тлумаченні психологічного змісту саме такого шляху входження студента у професію. У психологічній літературі все частіше використовується поняття «індивідуальна освітня траєкторія студента», яке розглядається як певна послідовність складових навчальної діяльності кожного студента з реалізації власних освітніх цілей, відповідно до його здібностей, можливостей, мотивації, інтересів, що здійснюється при координуючій, організуючій діяльності викладача або групи викладачів [3; 5].

Цікавою є позиція Т.А.Макаренко, яка індивідуальну траєкторію професійного розвитку студента розглядає як шлях саморозвитку особистості у майбутній професійній діяльності, що здійснюється за допомогою створення професійного середовища, організації психолого-педагогічної підтримки, надання допомоги у професійному зростанні студента, виходячи з прояву індивідуальних якостей його особистості [6].

У нашому дослідженні ми дотримуємося позиції авторів, які вважають, що шлях професійного становлення студента варто розглядати не як заздалегідь визначену траєкторію руху, а як віяло можливостей, що відкриваються перед ним, а також цілей і дій у життєвих та професійних ситуаціях, які студент повинен бачити, розуміти, вміти вибирати, а потім проектувати власний рух у обраному напрямку [1].

Виходячи із проведеного аналізу, можна зробити висновок про те, що особистісно-індивідуальний шлях професійного становлення студента необхідно розглядати як результат взаємодії студента з освітнім середовищем, що відображатиме загальне і специфічне (індивідуальне). Іншими словами, здобуття майбутнім спеціалістом особистісно-індивідуального шляху професійного становлення обумовлюється як

особливостями навчально-виховного процесу, так і суб'єктивними характеристиками студента.

Зокрема, освіта розглядається багатьма науковцями у взаємозв'язку з життєдіяльністю студента, з його орієнтаціями, цілями, планами. Освітній простір повинен сприяти розкриттю унікальності студента, побудові його власної біографії, розкриттю особистісних потенціалів. Так, навчальна програма подається як модель, що вказує напрямки досягнення стандартів. У той же час вибір шляху її реалізації відбувається з врахуванням індивідуальних особливостей студента. У цьому контексті викладачам важливо створювати ситуацію вибору, перетворити студента в суб'єкта вибору відповідно до його індивідуальних особливостей [5].

Навіть сама мотивація отримання освіти визначає напрям становлення індивідуального шляху професійного становлення студента. Н.А. Лабунська виділяє декілька типів індивідуальних освітніх маршрутів: Я-центрований (спрямований на пізнання себе, своїх здібностей тощо); орієнтований на отримання знань; на наукову діяльність; зв'язаний з формуванням себе як людини освіченої; з формуванням себе як майбутнього спеціаліста [5].

В.В.Гриценко виділяє такі чинники формування індивідуального шляху професійного становлення студента: державні стандарти, модель особистості спеціаліста, особистісні та професійні якості студента, його мотивація до професії та етапи особистісного зростання. Окрім того, можна виділити ряд полікультурних чинників: рівень загальної та професійної культури; соціокультурне оточення студента; його етнічні та соціально-економічні особливості; методичні і особистісні можливості викладачів [2].

Отже, здобуття студентом особистісно-індивідуального шляху професійного становлення передбачає постійний процес його саморозвитку, формування культури професійного самовизначення через включенню в освітній простір.

У свою чергу культура професійно-особистісного самовизначення включає: самопізнання; вибір життєвих і професійних цілей, цінностей; оволодіння способами планування, програмування, прийняття рішень у конкретних життєвих і професійних ситуаціях; освоєння різних способів і психотехнік саморозвитку і самовизначення; наявність розвиненої рефлексії [1].

Разом з тим, здобуття студентом особистісно-індивідуального шляху професійного становлення передбачає залучення його уже з перших етапів професіоналізації до інноваційної культури. Інноваційну культуру пов'язують із здатністю випускника стати повноцінним суб'єктом професійної діяльності і самостійно розвивати свій потенціал стосовно професії. Саме в процесі саморозвитку людина максимально реалізується як творець свого я, свого професійного шляху, своєї професійної культури. Професійна підготовка запускає механізм професіоналізації особистості,

одночасно поглиблюючи і збагачуючи її суб'єктивний досвід. Майбутній спеціаліст може мати досвід про самого себе, про свої здібності, позитивні та негативні характеристики. Однак, цей суб'єктивний досвід в процесі професіоналізації перетворюється в професійний досвід, а потім на основі вільного творення із дотриманням принципу наступності перетворюється в інноваційну культуру особистості [11].

На думку В.І.Слободчикова, центральними моментами засвоєння особистістю інноваційної культури в процесі професійної підготовки є: 1) потреба суб'єкта учбово-професійної діяльності в модернізації і оновленні; креативний перехід від теорії до практичних дій; підпорядкованість генеральним цілям діяльності; співробітництво викладача і студента, при якому учбово-професійна діяльність здобуває якісну своєрідність залежно від здібностей студента та мотиваційно-ціннісного орієнтування з боку викладача [8].

Отже, засвоєння студентом інноваційної культури розглядається як спільна діяльність викладача і студента, їх співробітництво.

Не дивлячись на те, що останнім часом з'являються думки про зменшення у вік комп'ютерних технологій впливу викладача на особистість студента, саме тісне співробітництво викладача і студента дає можливість більш індивідуалізувати професійне навчання. Зокрема, все частіше у науці піднімається проблема тьюторського супроводу.

Ключовими принципами у розробці моделі тьюторського супроводу стали: 1) врахування потреб та інтересів студентів в організації освітнього простору ВНЗ; 2) створення умов для залучення студентів до саморозвитку; 3) допомога у здійсненні студентами ціннісних виборів, особистого самовизначення. Сферою діяльності тьютора стала побудова індивідуалізованої освітнього середовища, створення на матеріалі реального життя студента «практики розширення його власних можливостей», формування його суб'єктності у процесі професійного становлення. Такий супровід сприяє формуванню самодетермінованості особистості, яка виявляється в здатності студента стати стратегом своєї діяльності, ставити і коригувати цілі, усвідомлювати мотиви, самостійно вибудовувати дії і оцінювати їх відповідність задуманому, планувати власне життя, успішно спілкуватися з іншими людьми [10].

О.А.Сергєєва вважає, що самодетермінована особистість діє на основі власного вибору, який базується на основі усвідомленні власних потреб і співставленні їх з зовнішніми умовами. Критерієм самодетермінованості є гнучкість людини в управлінні власною взаємодією з середовищем. Така автономність особистості розглядається як риса особистості, базова потреба, рушійна сила на всіх стадіях розвитку, яка має свої власні життєві принципи та систему цінностей [7].

Е.Ф.Зеєр зазначає, що «індивідуальна траєкторія професійного становлення особистості часто може змінювати свій напрямок через

порушення послідовного, лінійного, упорядкованого процесу професійного становлення і утворенням моментів нестійкості. «Порушниками» еволюційного розвитку виступають психологічні бар'єри: дезадаптація, кризи, деформації, професійно зумовлені акцентуації, соціально-професійні інциденти, несприятливий збіг обставин, випадковості [3].

Одне з головних завдань психологічного супроводу професійного становлення – не тільки надавати своєчасну допомогу і підтримку особистості, а й навчити її самостійно долати труднощі цього процесу, відповідально ставитися до свого становлення, допомогти особистості стати повноцінним суб'єктом свого професійного життя [4].

Дослідження А.А.Терсакової вказують на те, що засоби психологічної підтримки можуть здійснюватися як в рамках вивчення навчальних дисциплін психологічного циклу, так і засобами психологічного тренінгу та додаткових спецкурсів. Ефективними способами надання психологічної підтримки студентам є: введення в навчальні дисципліни психологічного циклу спеціальних завдань, спрямованих на формування саморефлексії, саморегуляції, самоповаги, самовизначення [9]. Адже саме контроль над собою, саморегуляція, усвідомлення суб'єктності, адекватна самооцінка є важливою складовою осмислення власної професійної життя, що істотно впливає на вироблення особистісно-індивідуального шляху професійного становлення студента.

Здійснений теоретичний аналіз дозволяє зробити такі **висновки**:

Аналіз початкового періоду становлення професійного шляху особистості показує, що для студента професійним простором цього становлення є навчання у вузі. Відповідно, здобуття майбутнім спеціалістом особистісно-індивідуального шляху професійного становлення обумовлюється, з одного боку, особливостями змісту і організації навчально-виховного процесу, а з іншого – суб'єктивними чинниками.

Психологічний супровід здобуття студентом особистісно-індивідуального шляху професійного становлення передбачає включеність студента в цей процес на всіх етапах його навчання у вузі та врахування специфіки розвитку студента на кожному з них. У свою чергу, така включеність студента передбачає формування його як суб'єкта професійної діяльності через залучення до інноваційної культури, через розробку і впровадження робочих навчальних програм з врахуванням індивідуальних особливостей студента, зокрема, через створення ситуацій вибору та використання комп'ютерних технологій. Психолого-педагогічний супровід передбачає активну допомогу студенту з боку викладача на рівні співробітництва, коли останній сприятиме побудові індивідуалізованого освітнього середовища, формуванню суб'єктності студента у процесі професійного становлення.

Враховуючи те, що індивідуальна траєкторія становлення

професійного шляху порушується появою певних психологічних бар'єрів, психологічний супровід полягає, також, у здійсненні допомоги студенту щодо усунення цих бар'єрів та формування таких якостей: здатність до самопізнання, рефлексії, саморегуляції, самоповаги та самовизначення. Адже саме вони сприятимуть становленню у майбутнього спеціаліста початкових основ професійної майстерності з неповторними проявами власного стилю та індивідуальності.

Список використаних джерел

1. Адольф В.А. Инновационная деятельность педагога в процессе его профессионального становления / В.А.Адольф, Н.Ф.Ильина. – Красноярск: Поликом, 2007. – 190 с.
2. Гриценко В.В. Содержание индивидуальной траектории профессионального развития студентов в условиях поликультурной среды вуза / В.В.Гриценко, Н.В. Молчанова // Сборник материалов Третьей Всероссийской научно-практической конференции «Практическая этнопсихология: актуальные проблемы и перспективы развития», МГППУ 11-12 марта 2011. – М: МГППУ, 2011. – С. 33-34.
3. Зеер, Э.Ф. Профессионально-образовательное пространство личности: синергетический подход [Текст] / Э.Ф. Зеер // Образование и наука. – 2003. – № 5. – С. 79 - 90.
4. Зеер Э. Ф. Психология профессий: Учебное пособие для студентов вузов. 2-е изд., перераб., доп. / Э. Ф. Зеер. – М.: Академический Проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2003. – 336 с.
5. Лабунская Н.А. Индивидуальный образовательный маршрут студента: подходы к раскрытию понятия / Н.А. Лабунская // Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена. – 2002. – Том: 2 № 3. – С. 79-89 – режим доступа к журн.: <http://cyberleninka.ru/article/n/individualnyy-obrazovatelnyy-marshrut-studenta-podhody-k-raskrytiyu-ponyatiya>
6. Макаренко, Т.А. Формирование индивидуальной траектории профессионального развития будущих социальных педагогов [Текст]: автореф. дис. ... на соискание науч. степени канд. пед. наук / Т.А. Макаренко. – Якутск, 2006. – 21 с.
7. Сергеева О.А. Психолого-педагогические условия развития автономии личности в процессе подготовки студентов психологов: автореф. дис. ... на соискание науч. степени канд. психол. наук / О.А. Сергеева. – Астрахань, 2007. – 25с.
8. Слободчиков В.И. Основы психологической антропологии. Психология человека: Введение в психологию субъективности. Учебное пособие для вузов / В.И.Слободчиков, Е.И. Исаев. – М.: Школа-Пресс, 1995. – 384 с.
9. Терсакова А.А. Психологическая поддержка личностного развития студента в педагогическом вузе: автореф. дис. ... на соискание науч.

- степени канд. психол. наук / А.А. Терсакова. – Ставрополь, 2002. – 24с.
11. Тьюторство в открытом образовательном пространстве высшей школы: материалы Всероссийской научно-практической конференции. – М., 2008. – С. 5-14.
 12. Шумакова О.А. Акмепсихологические предпосылки пректирования содержания инновационной культуры личности на этапе профессиональной підготовки / О.А.Шумакова // Известия Российского государственного педагогического университета им. А.И. Герцена. – 2008. – № 75. – С. 277-282.

В статье освещены особенности психологического сопровождения студентов в процессе обретення ими личностно-индивидуального пути профессионального становления, раскрыто психологическое содержание именно такого пути вхождения студента в профессию.

Ключевые слова: личностно-индивидуальный путь, профессиональное становление, психологическое сопровождение, инновационная культура, индивидуальная траектория профессионального становления, профессионально-личностное самоопределение, самодетерминация

The article highlights the features of psychological support students in their process of obtaining personal and individual way professional development and psychological meaning is revealed this way the student entry into a profession.

Keywords: personal and individual way, professional development, psychological support, innovation culture, individual trajectory of professional development, professional and personal Self-determination

УДК 159.9 - 051:378

О.В.Савицька

ПСИХОЛОГІЧНИЙ МОНІТОРИНГ ЯК ЗАСІБ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ У ВИШІ

Автор проаналізував сутність поняття «психологічний моніторинг», виділив його характеристики. Це дозволило визначити зв'язок технологій психологічного моніторингу та психологічного супроводу. Аналіз сутності цих технологій дозволив обґрунтувати їх використання психологічною службою вишу.